

## НАПРЯМИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

© 2015 САЗОНЕЦЬ О. М., КУРЯЧА Н. В.

УДК 330.82.34

Сазонець О. М., Куряча Н. В.

### Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні в контексті вдосконалення системи пенсійного забезпечення

Розглянуто необхідність розвитку та лібералізації підприємництва, підприємницьких структур. Проаналізовано практику економічної діяльності провідних економічно розвинутих країн світу, досвід становлення та розвитку економіки країн Європейського Союзу, а також хоча і не тривалий, але наявний досвід економіки України. Визначено, що сучасні наукові дослідження виокремлюють багатогранність впливу підприємницької діяльності на позитивні зрушення в економіці. Ці зрушення можуть стосуватися і вирішення проблем зайнятості, і поживлення окремих секторів економіки, опанування нових ринків. Під час аналізу досліджень і публікацій виявлено авторів, які крізь призму економічних питань виявили соціальні, міжнародні, інтеграційні, інституційні проблеми цього явища. Інші автори досліджували суто проблеми формування соціальних фондів, урегулювання соціальних процесів, запровадження пенсійних механізмів у сферу підприємництва. У наукових дослідженнях авторами практично ототожнювались такі поняття, як «розвиток» підприємницької діяльності та її «лібералізація». Крім того, на нашу думку, недостатню увагу приділено формуванню впевненості підприємців у майбутньому та висвітленню можливих соціальних гарантій для представників цього виду економічної діяльності. Основними результатами дослідження, що викладено у статті, слід вважати виявлення значення підприємницької діяльності. Дослідження базувалося на аналізі світового досвіду, визначення сутності та головних напрямів підприємницької діяльності в Україні з урахуванням лібералізації та виокремлення соціального контексту в розвитку підприємницької діяльності з концентрацією уваги на можливостях пенсійного забезпечення підприємців.

**Ключові слова:** лібералізація, підприємництво, реформування, напрями, пенсійне забезпечення

**Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

**Сазонець Ольга Миколаївна** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра міжнародної економіки, Національний університет водного господарства та природокористування (вул. Соборна, 11, Рівне, 33028, Україна)

**Email:** suvoroff09@mail.ru

**Куряча Наталія Вікторівна** – старший викладач, кафедра фінансів, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара (вул. Наукова, 13, Дніпропетровськ, 49050, Україна)

**Email:** suvoroff09@mail.ru

УДК 330.82.34

UDC 330.82.34

### Сазонець О. М., Куряча Н. В. Направления либерализации предпринимательской деятельности в Украине в контексте совершенствования системы пенсионного обеспечения

Рассмотрена необходимость развития и либерализации предпринимательства, предпринимательских структур. Проанализированы практика экономической деятельности ведущих экономически развитых стран мира и опыт становления и развития экономики стран Европейского Союза, а также хоть и небольшой, но имеющийся опыт экономики Украины. Определено, что современные ученые выделяют многогранность влияния предпринимательской деятельности на позитивные сдвиги в экономике. Эти сдвиги могут касаться решения проблем занятости, оживления отдельных секторов экономики, освоения новых рынков. При анализе исследований и публикаций выявлены авторы, которые сквозь призму экономических вопросов обнаружили социальные, международные, интеграционные, институциональные проблемы этого явления. Другие авторы исследовали сугубо проблемы формирования социальных фондов, урегулирования социальных процессов, внедрения пенсионных механизмов в сферу предпринимательства. В научных исследованиях авторами практически отождествлялись такие понятия, как «развитие» предпринимательской деятельности и ее «либерализация». Кроме того, по нашему мнению, недостаточное внимание уделялось формированию уверенности предпринимателей в будущем и освещению возможных социальных гарантий для представителей этого вида экономической деятельности. Основными результатами исследования, изложенными в статье, следует считать выявление значения предпринимательской деятельности. Исследование базировалось на анализе мирового опыта, определения сущности и главных направлений предпринимательской

### Sazonets O. M., Kuryachya N. V. The Directions of Business Activity Liberalization in Ukraine in the Context of Improving the Pension System

The necessity of development and liberalization of entrepreneurship, business structures has been considered. There has been analyzed practice of economic activities of the world leading economically developed countries and experience of formation and development of the economy of European Union countries, as well as, though small, but available experience of the Ukrainian economy. It has been determined that modern scholars highlight the complexity of entrepreneurial activity influence on the positive shifts in the economy. These changes may relate to solving problems of employment, revitalization of individual sectors of the economy, development of new markets. When analyzing the research and publications there were found some authors, who through the prism of economic issues had identified social, international, integration, institutional problems of this phenomenon. Other authors studied exceptionally the problem of forming social funds, settling social processes, introducing pension mechanisms in the sphere of entrepreneurship. In their research the authors almost identified such concepts as “development” of entrepreneurial activity and its “liberalization”. In addition, in our opinion, insufficient attention has been paid to the formation of entrepreneurs’ confidence in the future and possible coverage of social guarantees for representatives of this type of economic activity. The main result of the study outlined in this article should be considered identifying the significance of entrepreneurship activity. The study is based on analysis of international experience, determination of the main areas of entrepreneurial activity in Ukraine in view of the liberalization and highlighting of social context in the development of entrepreneurial activity with a focus on opportunities for pension provision for entrepreneurs.

деятельности в Украине с учетом либерализации и выделения социального контекста в развитии предпринимательской деятельности с концентрацией внимания на возможностях пенсионного обеспечения предпринимателей.

**Ключевые слова:** либерализация, предпринимательство, реформирование, направления, пенсионное обеспечение

**Табл.: 2. Библи.: 9.**

**Сазонец Ольга Николаевна** – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра международной экономики, Национальный университет водного хозяйства и природопользования (ул. Соборная, 11, Ровно, 33028, Украина)

**Email:** suvoroff09@mail.ru

**Куряча Наталья Викторовна** – старший преподаватель, кафедра финансов, Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара (ул. Научная, 13, Днепропетровск, 49050, Украина)

**Email:** suvoroff09@mail.ru

**Keywords:** liberalization, entrepreneurship, reforming, direction pension provision

**Tabl.: 2. Bibl.: 9.**

**Sazonets Olga M.** – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of International Economics, National University of Water Management and Natural Resources Use (vul. Soborna, 11, Rivne, 33028, Ukraine)

**Email:** suvoroff09@mail.ru

**Kuryachya Natalya V.** – Senior Lecturer, Department of Finance, Dnipropetrovsk National University named after Oles Gonchar (vul. Naukova, 13, Dnipropetrovsk, 49050, Ukraine)

**Email:** suvoroff09@mail.ru

**Постановка проблеми.** Необхідність розвитку підприємництва, підприємницьких структур, інфраструктури та інституційного забезпечення підприємницької діяльності не викликає сумнівів. Про це свідчить і практика економічної діяльності провідних економічно розвинутих країн світу, досвід становлення та розвитку економіки країн Європейського Союзу, а також хоча і нетривалий, але наявний досвід економіки України. Наукові дослідження виокремлюють багатогранність впливу підприємницької діяльності на позитивні зрушення в економіці. Ці зрушення можуть стосуватися і вирішення проблем зайнятості, і поживлення окремих секторів економіки, опанування нових ринків тощо.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Проблеми розвитку підприємництва досліджувались цілою плеядою вітчизняних науковців, які скрізь призму економічних питань виявили і соціальні, міжнародні, інтеграційні, інституційні проблеми цього явища. До переліку таких науковців повною мірою відносяться О. І. Амоша, Т. В. Грицько, О. І. Даций, М. В. Мальчик, М. В. Мельникова, Н. В. Осадча, І. І. Павленко, О. М. Ястремська та ін. Суто проблеми формування соціальних фондів, врегулювання соціальних процесів, впровадження пенсійних механізмів у сферу підприємництва досліджували Л. І. Безтелесна, О. К. Єлесеєва, Г. В. Назарова, О. Ф. Новікова, І. А. Сазонець, С. Е. Сардак та ін.

**Невирішені раніше частини загальної проблеми.** Означені науковці повною мірою дослідили питання, що пов'язані із дозвільною системою започаткування підприємницької діяльності, контроль за здійсненням цієї діяльності, питання оподаткування підприємців. Одним із питань, що найбільш широко аналізувалося науковцями, є фінансова-кредитна та інвестиційна підтримка підприємництва. При його дослідженні вчені спиралися на вивчення іноземного досвіду. Іноземний досвід використовували не тільки вчені, але й практичні менеджери при формуванні інфраструктурно-інституційного середовища підприємницької діяльності. В наукових дослідженнях авторами практично ототожнювались такі поняття, як «розвиток» підприємницької діяльності та її «лібералізація». Крім того, на нашу думку, недостатня увага приділялась форму-

ванню впевненості підприємців у майбутньому та висвітленню можливих соціальних гарантій для представників цього виду економічної діяльності.

**Постановка завдання.** Спираючись на викладене, основними завданнями статті слід вважати виявлення значення підприємницької діяльності на основі аналізу світового досвіду, визначення сутності та головних напрямів підприємницької діяльності в Україні на основі лібералізації та виокремлення соціального контексту в розвитку підприємницької діяльності з концентрацією уваги на можливостях пенсійного забезпечення підприємців.

**Основні результати дослідження.** Лібералізація підприємницької діяльності має велике значення для всіх економічно розвинутих країн світу. В табл. 1 на основі аналізу досліджень вітчизняних авторів [2; 5; 7] подано особливості запровадження лібералізації підприємницької діяльності та її вплив на економічні процеси.

Так, В. А. Гайдук, узагальнюючи тенденції сучасного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності національних підприємств, робить такі висновки щодо лібералізації підприємницької діяльності: державна політика має сприяти поліпшенню бізнес-середовища, в якому працюють представники малого підприємництва. Пріоритетними вважаємо такі завдання:

- лібералізація підприємницької діяльності в Україні та мінімізація регулюючої ролі держави. Адже підприємець, як правило, може робити лише те, що йому дозволено, а не навпаки, – коли можна робити все, окрім недозволеного;
- забезпечення прозорого та послідовного регуляторного середовища через впровадження закону про регуляторну політику та розширення сфери застосування принципу «конфлікт інтересів». Для бізнесу не так страшно, що законодавство недосконале. Набагато гірше те, що воно має подвійне трактування, яке використовується тими, хто перевіряє підприємство, та постійно змінюється;
- досягнення збалансованості системи податків і соціальних платежів через перегляд і скорочення податкових пільг та об'єднання всіх соціальних фондів у один;

Таблиця 1

## Значення лібералізації підприємницької діяльності для окремих країн світу

№	Країна	Ефект лібералізації та розвитку підприємницької діяльності
1	США, Ізраїль	Подолання рецесії та розвиток економіки
2	Франція, Великобританія, Німеччина, Бельгія, Канада, Іспанія	Забезпечення формування середнього класу
3	Японія	Освоєння нових ринків, в тому числі інноваційної продукції
4	Угорщина	Головний сектор економіки, на діяльність якого спрямована вся система фінансування, кредитування та оподаткування
5	Чехія	Лібералізація започаткування та ведення бізнесу іноземцями та стабільність цін на енергоносії
6	Польща	Ринкові реформи були спрямовані саме на лібералізацію підприємницької діяльності та розвиток інфраструктури для підприємництва
7	Китай	Запроваджено антропоцентричну модель управління, чітка концепція господарювання, розвиток особистості, безпрецедентне скорочення масштабів державного втручання
8	Україна	Спроби реалізації підприємницької ініціативи, економічне самозабезпечення широких верств населення, створення нових робочих місць

- доробка та прийняття Податкового кодексу;
- створення ефективної системи державного управління через забезпечення інформаційної відкритості влади;
- надання гарантій захисту прав власності через удосконалення законодавства у цій сфері та створення позасудових механізмів захисту прав власності – контроль за діяльністю влади та державних установ з боку суспільства [3]. Можна побачити, що цей науковець відводить чільне місце значенню створення соціальних фондів та збалансованим соціальним платежам, що містять у собі і відрахування у пенсійні фонди.

Узагальнюючи наукові здобутки видатних учених, Л. І. Безтелесна виокремлює такі принципи економічного лібералізму:

- приватний інтерес, побудований на приватній власності;
- свобода вибору сфери діяльності;
- свобода обміну економічними благами;
- наявність конкурентного середовища без ознак протекціонізму і дискримінації;
- функціонування ринків ресурсів, вільний, рівноправний доступ до них;
- фінансова стабільність із прогнозованою керованою інфляцією;
- низькі податки;
- стійкі та ефективні «правила економічної гри».

Ознаки економічного лібералізму співпадають із ознаками ринкової економіки. Тому можна стверджувати, що ці ознаки можуть стати індикатором рівня і якості ринкових перетворень у країнах із трансформаційною економікою [7]. До недоліків поданої класифікації необхідно віднести відсутність визначення важливості соціальних складових як чинника лібералізації підприємницької діяльності. Така відсутність не співпадає зі спонукальними мотивами до праці, серед яких, як відомо, не тільки присутні мотиви сьогоденного задоволення

матеріальних потреб, але й стабільність життя у майбутньому, можливість для накопичення благ, ефективне пенсійне забезпечення.

З метою дослідження лібералізації умов підприємницької діяльності в Україні є доцільним визначитись у застосуванні терміна «лібералізація» до різних сфер та рівнів економічної діяльності людини, суспільства та держави. Лібералізація підприємницької діяльності як економічне явище ґрунтується на наданні свободи в різних сферах господарювання.

Так, Д. Ляпін зазначає, що «лібералізація економіки – це питання розширення економічної свободи, свободи економічної діяльності всіх суб'єктів господарювання будь-якої форми власності, зняття або зменшення політичних, юридичних і адміністративних обмежень приватної ініціативи [6] Н. Ю. Королевська стверджує, що «процес лібералізації економіки дає більші можливості для використання механізмів ринкового регулювання, зменшення втручання держави у сферу підприємницької діяльності у різних формах адміністративного та прямого державного регулювання. Основною функцією держави стає створення та збереження конкурентного середовища, сприяння розвитку МСП» [4].

У міжнародному контексті спрямування України до лібералізації економіки та підприємництва необхідно виділити такі основні етапи:

- 21 грудня 2005 р. Рада Міністрів ЄС офіційно визнала Україну країною з ринковою економікою, а 17 лютого 2006 р. Міністерство торгівлі США визнало ринковий статус економіки України;
- 5 лютого 2008 р. приєднання України до світової організації торгівлі (СОТ), а 10 квітня 2008 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі»;
- 7 травня 2009 р. у Празі започатковано новий проєкт ЄС «Східне партнерство», учасником якого стала Україна»;

- 21 березня 2014 р. підписано політичний блок Угоди про Асоціацію Україна-ЄС, а 27 червня 2014 р. було підписано економічну частину угоди. Остаточно 16 вересня 2014 року Верховна Рада ухвалила законопроект про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Таким чином, на основі досліджень [1; 5; 8; 9] можна визначити рівні регулювання процесу лібералізації підприємницької діяльності (табл. 2).

Багатьма науковцями зазначається, що лібералізація економіки в цілому – це перехід до приватної капіталістичної власності та заснованою на ній механізми саморегулювання як основної підсистеми господарського механізму. До основних складових такого механізму відносяться свобода підприємницької діяльності, лібералізація цін та лібералізація зовнішньоекономічної діяльності.

Лібералізація цін передбачає перехід від державного ціноутворення до ринкового, тобто встановлення цін на

Таблиця 2

**Глобальний, інституціональний, управлінський, технічний рівні організаційно-правового механізму регулювання підприємницької діяльності**

Рівень управління	Інструменти регулювання	Суб'єкти управління
Глобальний	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Міжурядові угоди;</li> <li>▪ Участь у міжнародних організаціях;</li> <li>▪ Участь у асоціаціях</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Координаційні органи асоціацій;</li> <li>▪ Вищі органи управління міжнародних організацій;</li> <li>▪ Вищі державні органи влади</li> </ul>
Інституціональний рівень	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Закони України, Укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств;</li> <li>▪ Організація структури управління;</li> <li>▪ Організація процесу функціонування системи</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Президент України;</li> <li>▪ Верховна Рада України;</li> <li>▪ Кабінет Міністрів України</li> </ul>
Управлінський рівень	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Установчі норми, документи і стандарти, що формують і визначають систему процедур;</li> <li>▪ Організаційна структура управління галузі, території;</li> <li>▪ Організація процесу функціонування галузі</li> </ul>	Міністерства, Державні комітети, регіональні органи влади, органи місцевого самоврядування
Технічний рівень	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Установчі, нормативні документи підприємства;</li> <li>▪ Організаційна структура підприємства;</li> <li>▪ Організація процесу функціонування підприємства</li> </ul>	Суб'єкти господарювання

вільному ринку відповідно до співвідношення попиту та пропозиції.

Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності передбачає ліквідацію монополії держави на зовнішню торгівлю та збереження державної регулятивної функції.

Більш ретельно необхідно проаналізувати категорію «лібералізація підприємницької діяльності», яка є основою подальшого дослідження цієї статті. Свобода підприємницької діяльності забезпечується відокремленістю товаровиробників та свободою підприємців на встановлення господарських зв'язків із іншими суб'єктами господарювання.

Так, Н. Ю. Королевська серед основних напрямів та невідкладних кроків щодо лібералізації підприємницької діяльності визначає такі:

- вдосконалення дозвільної діяльності у підприємницькому середовищі;
- вдосконалення системи державного нагляду шляхом її організаційного впорядкування, забезпечення прозорості та відкритості контрольних процедур у підприємницькому середовищі, перехід на здійснення превентивних заходів щодо здійснення контролю;
- підвищення ролі технічного регулювання у системі захисту внутрішнього ринку та удоскона-

лення системи стандартизації згідно з вимогами ЄС і міжнародними вимогами;

- оптимізація податкового навантаження та формування сприятливого фіскального простору підприємницької діяльності;
- забезпечення фінансової стабільності, створення сприятливих фінансово-кредитних умов та формування фінансово-кредитної політики, що відповідає умовам розвитку підприємницької діяльності в Україні;
- забезпечення державної підтримки експортної діяльності підприємницьких структур;
- формування інфраструктури підтримки підприємництва, стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів [4]. Напрями, що пропонує науковець, відносяться скоріше до організаційно-економічних, ніж до загальноекономічних напрямів. У них відсутня соціальна складова лібералізації підприємницької діяльності.

В. А. Гайдук, який провів аналіз чинного законодавства, дослідив досвід інших країн та обробив експертні висновки відповідних державних органів, довів, що створити нормально функціонуючу систему надання дозволів в Україні можна лише на основі істотних реформ, які слід спрямувати на:

- оптимізацію кількості наявних дозволів;
- створення прозорих і якісних дозвільних процедур;
- скорочення кількості органів, які беруть участь у процесі видачі одного дозволу;
- врегулювання питань, пов'язаних із офіційними виплатами у процесі отримання дозволів;
- оптимізацію та адаптацію до законодавства ЄС та до стандартів СОТ, санітарно-епідеміологічних, ветеринарно-санітарних правил, правил протипожежної безпеки, будівельних норм та інших нормативних документів [3]. Запропоновані автором реформи містять у собі пропозиції щодо адаптації до законодавства ЄС у сфері підприємництва. Слід зауважити, що одним із напрямів такої адаптації мають стати і вимоги до формування соціальних фондів під час здійснення підприємницької діяльності, зокрема розгалужена та різноманітна система форм накопичень пенсійних заощаджень, яка існує в Європі та у світі.

В Україні завжди одним із елементів соціального захисту підприємців та населення було правове регулювання трудових відносин, яке здійснюється шляхом законодавчого встановлення мінімального рівня заробітної плати, пенсій. В Україні наприкінці 1996 р. мінімальний розмір заробітної плати був 15 грн на місяць, у 2003 р. – 185 грн на місяць, що становить майже 60 % прожиткового мінімуму, у 2004 р. до листопада – 205 грн.

У СРСР, зокрема в Україні, пенсії за віком становили від 50 до 100 % заробітної плати залежно від величини та умов праці. Максимальна сума пенсії наприкінці 80-х рр. була для робітників 120 крб, середній розмір – 101 крб (при середньомісячній грошовій зарплаті у 247,3 крб), що давало змогу забезпечити (за низького рівня цін на товари широкого вжитку і комунальні послуги) нормальний рівень життя пенсіонера і його сім'ї. Протягом першої половини 90-х рр. XX ст. рівень пенсійного забезпечення робітників і службовців різко знизився, приблизно на 7 років скоротилась і середня тривалість життя. Встановлений урядом наприкінці 1996 р. середній рівень пенсій становив 47 грн, а ціна необхідних продуктів харчування – 52 грн. Мінімальна пенсія в цей період знизилась до 37 грн. На початку 2004 р. середній розмір пенсії становив 182 грн, за вислугою років – 94 грн, соціальної пенсії – 63 грн.

У 2004 р. в Україні почала втілюватися нова пенсійна реформа, сутність якої полягає у впровадженні замість одного рівня пенсійного забезпечення з централізованого пенсійного фонду тривірневої системи:

- солідарної, яка забезпечує мінімальний фізичний рівень виживання;
- накопичувальної, що формується за рахунок обов'язкових страхових внесків від фонду заробітної плати. Ці внески є власністю платника і можуть бути передані у спадщину, проте для отримання вищих пенсій із цього фонду необхідно чекати 15–20 років;
- добровільної, що зорієнтована на людей, які, отримуючи високі доходи, можуть робити додаткові внески на свої індивідуальні рахунки.

На теперішній час мінімальна пенсія за віком з 1 вересня 2015 р. складає 1074 грн, а максимальна пенсія за

віком – 10740 грн. Мінімальна заробітна плата з 1 січня 2016 р. встановлена на рівні 1378 грн. Як бачимо, диференціація мінімальних і максимальних пенсій становить 1:10, а найбільші пенсії перевищують 10 тис. грн, що свідчить про дискримінаційний характер пенсійної реформи. Крім того, рівень мінімальної пенсії нижче за рівень мінімальної заробітної плати.

Слід визначити і негативні тенденції у сфері державного регулювання лібералізації підприємницької діяльності, які відбулися останнім часом в Україні і стосуються, зокрема, і пенсійної сфери:

Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2008 р., якою заборонено суб'єктам підприємницької діяльності, що застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, нараховувати та сплачувати до Державного бюджету України податок на додану вартість, що фактично спрямовано на знищення спрощеної системи оподаткування;

Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» від 14 квітня 2009 р., що порушує основи законодавства України про загальнодержавне соціальне страхування;

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою» від 4 лютого 2009 р. яким введено тимчасове 13-відсоткове мито на імпорт.

Зважаючи на прогалини в механізмі державного регулювання лібералізації підприємницької діяльності, вітчизняні науковці зазначають негативні тенденції розвитку підприємницької діяльності. Зокрема, Н. Ю. Королевська виділяє таке:

- зменшення обсягів реалізованої продукції суб'єктами підприємницької діяльності у зв'язку зі зниженням попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках, вивільненням робочої сили, нерозвиненістю інфраструктури;
- зростання кількості збиткових малих підприємств, особливо у сферах проведення операцій із нерухомим майном, орендою, інжинірингу та надання послуг підприємцям;
- зменшення кількості працівників на малих підприємствах майже в усіх видах економічної діяльності та одночасна зміна структури зайнятих із зміщенням у напрямі робочих місць із нижчим рівнем соціальних гарантій;
- перетікання зайнятості у сферу послуг;
- збереження значних витрат часу на проходження офіційних процедур для започаткування власного бізнесу в Україні;
- збереження значних обсягів витрат, що пов'язані з ліквідацією підприємств, що становлять 42 % від розміру середнього доходу на душу населення;
- зростання часових і грошових витрат підприємців на реєстрацію власності та проходження процедур;
- збереження рекордно незадовільних показників в оподаткуванні діяльності [4].

**Висновки.** На основі проведеного дослідження, аналізу думок вітчизняних науковців та формування законодавчої та нормативної бази, необхідно зробити такі висновки:

- підприємницька діяльність, особливо у сфері малого та середнього бізнесу, лишається одним із головних секторів економіки для багатьох країн світу;
- у провідних індустріальних країнах світу серед засобів регулювання підприємницької діяльності значна увага приділяється усталеним механізмам соціального захисту та, зокрема, створенню спеціальних фондів, метою яких є пенсійне забезпечення;
- лібералізація та розвиток підприємницької діяльності є одним із основних напрямів удосконалення економічної системи України та економічного зростання;
- запропоновані напрями розвитку не повною мірою віддзеркалюють процеси та перспективи формування соціальних явищ у становленні підприємництва, зокрема і формування соціальних та пенсійних фондів.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Мельниченко О. Структурні зрушення в національній економіці як об'єкт та результат державної структурної політики / О. Мельниченко, В. Миколюк // Публічне управління: теорія та практика. – 2012. – № 4. – С. 131–135.
2. Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку / А. Васіна, А. Мельник // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9, № 1. – С. 37–58.
3. Гайдук В. А. Оцінка сучасного етапу економічного розвитку та проблеми становлення конкурентоспроможності українських підприємств / В. А. Гайдук // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання ДДАЕУ. – 2010. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy/nauka/com>
4. Королевська Н. Ю. Напрями розвитку та лібералізації підприємницької діяльності в Україні / Н. Ю. Королевська // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2011. – № 3 (39). – С. 1–7.
5. Лукашук В. Галузеві структурні зрушення розвитку підприємницького сектору України / В. Лукашук // Економічні інновації : зб. наук. праць. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2015. – Вип. 59. – С. 202–218.
6. Ляпін Д. Лібералізація економіки та розвиток малого підприємництва в Україні / Д. Ляпін // Вісник КНТУ : зб. наук. праць. – 2009. – № 5. – С. 66–74.
7. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку : кол. монографія / [Л. І. Безтелесна, І. Л. Сазонець та ін.] ; За наук. ред. д. е. н., проф. Безтелесної Л. І. – Рівне : Волинські Обереги, 2015. – 184 с.
8. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>
9. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3>

#### REFERENCES

- Beztelesna, L. I. et al. *Sotsialnyi kontsept suspilnykh ta ekonomichnykh protsesiv natsionalnoho rozvytku* [Social concept of social and economic processes of national development]. Rivne: Volynski Oberihy, 2015.
- Haiduk, V. A. "Otsinka suchasnoho etapu ekonomichnoho rozvytku ta problemy stanovlennia konkurentospromozhnosti ukraïnskykh pidpriemstv" [Assessment of the current stage of economic development and the problems of competitiveness of Ukrainian enterprises]. <http://www.economy/nauka/com>
- Korolevska, N. Yu. "Napriamy rozvytku ta liberalizatsii pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini" [Areas of development and liberalization of business activity in Ukraine]. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, no. 3 (39) (2011): 1-7.
- "Kontseptsia Zahalnodержavnoi prohramy rozvytku maloho i serednyoho pidpriemnytstva na 2014-2024 rr." [The concept of the National Programme for small and medium enterprises in 2014-2024 years]. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>
- Lukashchuk, V. "Haluzevi struktturni zrushennia rozvytku pidpriemnytskoho sektoru Ukrainy" [Sectoral structural changes of the business sector in Ukraine]. *Ekonomichni innovatsii*, no. 59 (2015): 202-218.
- Liapin, D. "Liberalizatsiia ekonomiky ta rozvytok maloho pidpriemnytstva v Ukraini" [The liberalization of the economy and small business development in Ukraine]. *Visnyk KNTU*, no. 5 (2009): 66-74.
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3>
- Melnychenko, O., and Mykoliuk, V. "Struktturni zrushennia v natsionalnii ekonomitsi yak obiekt ta rezultat derzhavnoi struktturnoi polityky" [Structural changes in the national economy as a result of the state object and structural policies]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, no. 4 (2012): 131-135.
- Vasina, A., and Melnyk, A. "Struktturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky Ukrainy yak chynnyk modernizatsii instytutsiinoho bazysu yii rozvytku" [Structural transformation of the national economy as a factor in the modernization of Ukraine institutional basis of its development]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, no. 1 (2010): 37-58.